

NEMŠKA IN NAŠA MANJŠINA V ITALIJI

Kam vodi države napačno ravnanje z manjšinami

Kdo je naredil iz Južnega Tirola mednarodno vprašanje - Kratkovidnost tukajšnjih demokristjanov

Razmerje med Avstrijo in Italijo se zavoljo Južnega Tirola prav naglo in nevarno slabša. Laška javnost je prepričana, da so za to odgovorni južnotirolski nemški hujškači, katerim je na žalost uspelo pritegniti v borbo proti Italiji tudi dunajsko vlado in vse avstrijske stranke. Borba je krivična, zakaj Italija je širokosrčno izpolnila vse obveznosti, katere je prevzela do manjšine v sloviti De Gasperi-Gruberjevi pogodbi l. 1946. Kaj hočeta manjšina in Dunaj še imeti?

Avstrijci pa trde, da se je nasprotje med sosednima deželama poglobilo samo po krivdi Italije, ker že več ko 12 let po podpisu pogodbe ni še dala Južnim Tirolcem tega, kar jim po sporazumu pritiče. Najboljši dokaz, kakšne namene ima Rim z manjšino, se vidi že po tem, kako prihaja v deželo čedalje večje število Italijanov iz vseh delov republike. V prej čisto nemški pokrajini tvorijo tuji priseljenci danes že eno tretjino prebivalstva.

Če se umetno doseljevanje pravočasno ne ustavi, bodo domačini postali na lastni zemlji nemočna in brezpomembna manjšina. Ali je bil to cilj De Gasperi-Gruberjeve pogodbe?

OBLETNICA HOFERJEVE SMRTI

Južnotirolski voditelji so upali, da jim v tej mučni zadevi priskoči na pomoč Fanfani, ki jih je pa tudi razočaral. Zato so pretrgali vsako sodelovanje s Kršč. demokracijo ter se obrnili na Avstrijo, s podpisnico manjšinske pogodbe.

Zavoljo tega njihovega koraka se je postalitalijanske javnosti veliko ogorčenje in misovci so prijavili južnotirolske odposlane državnemu pravdnistvu, češ da so zakrivilili zločin veleizdaje. Položaj se je še bolj zaostрил, ker je skoro v isti čas padla 150-letnica smrti tirolskega narodnega junaka Andreasa Hoferja.

Ta kmečki človek je l. 1809, ko je Evropa ječala pod Napoleonovim jarmom, dvignil na oborožen upor Tirolce ter izrinil francosko vojsko malodane iz dežele. Nekaj podobnega, kot so storili Jugoslovani za časa druge svetovne vojne, ko je Hitler skupno z Mussolinijem zasedel in podvrget skoraj vso Evropo. Končno je pa Hofer po krivdi nekega izdajalca prišel v roke cesarja Napoleona, ki je upornika ukazal ustreliti. Od njegove smrti je minilo, kot rečeno, te dni 150 let.

Ker leži Hoferjeva rojstna hiša na Južnem Tirolskem, so se proslave onkraj meje hoteli udeležiti tudi zastopniki Severnega Tirola. V ta namen jim ni bilo treba

prositi za posebno dovoljenje, kajti med Italijo in Avstrijo so, kot znano, potni listi odpravljeni. Toda ko se je pojavil na meji severnotirolski prvak dr. Oberhammer, ga je italijanska policija prisilila, da se je vrnil v Avstrijo.

»POZIV NA ZDRUŽENE NARODE«

Dunajska vlada je takoj protestirala v Rimu, a brez uspeha. Novi zunanji minister Pella je prepoved odobril. Posledica je bila, da se je nemudoma sestal na izredno sejo severnotirolski deželni zbor v Innsbrucku ter soglasno sprejel zelo ostro resolucijo.

V njej je rečeno, da pomeni zadržanje Italije očiten napad na »čast Tirola«, na kar mora Avstrija primerno odgovoriti. Vse v deželnem zboru zastopane stranke pozivajo dunajsko vlado, naj poskrbi, da se čimprej zaključijo pogajanja, ki se zaupno vodijo že eno leto o izvedbi De Gasperi-Gruberjeve pogodbe. Če se izkaže, da je sporazum z Rimom nemogoč, naj Avstrija predloži zadevo Južnega Tirola Organizaciji združenih narodov.

Ta poziv je politično važen zavoljo tega, ker imajo Tirolci velik vpliv na dunajsko vlado in ker se tudi v avstrijskem parlamentu čedalje bolj množe glasovi, da je treba manjšinski dogovor o Južnem Tirolu predložiti v razsodbo velesilam: kar je bilo sklenjeno med De Gasperijem in Gruberjem, tvori namreč del mirovne pogodbe, za katere izvajanje so odgovorne vse podpisnice, v prvi vrsti pa velesile.

Medtem razburjenje javnosti na obeh straneh meje čedalje bolj raste. Razne avstrijske organizacije pozivajo prebivalstvo, naj ne potuje na počitnice v Italijo in naj ne kupuje italijanskega blaga. V Rimu so visokošolci in učenci srednjih šol šli na ulice demonstrirati proti Južnim Tirolcem in Avstriji. Z vprašanjem nemške manjšine se je te dni na dolgo ukvarjala Segnjevova vlada in z zadevo se je pečal tudi sam državni poglavar Giovanni Gronchi.

RIM GASI OGENJ

Iz tega se jasno spozna, kolik političen pomen pridobiva spor z Avstrijo. Res je sicer, da Raab in drugi avstrijski državniki nimajo moralne legitimacije bogsigavedi kako samozvestno protestirati proti neizpolnjevanju De Gasperi-Gruberjevega dogovora, če sami istočasno očitno kršijo skoro vse manjšinske določbe iz mirovne pogodbe na Južnem Koroškem in med gradiščanskimi Hrvati. Take dvojne morale svet ne more prenašati.

Toda če hoče avstrijska vlada kljub temu predložiti vprašanje Južnega Tirola velesilam ali Združenim narodom, to lahko stori, ne da bi jo mogel kdo pri tem ovirati. Kdo na svetu ji more to prepovedati?

Da bi se Južni Tirol pretvoril v mednarodno zadevo, je za Italijo vsekakor precej neprijetna stvar. Zato skuša Segnjevova vlada sedaj ogenj gasiti. Izjavila je, da želi pogajanja z Avstrijo nadaljevati ter priti z njo, če je le mogoče, do poravnave.

Kdo je vsega tega kriv?

Da so se stvari tako zaostřile, nosijo po našem mnenju vrhano mero odgovornosti razne rimske vlade, ki so jim načelovali Scelba in drugi demokristjanski državniki. Vedeti je namreč treba, da so južnotirolski parlamentarci že l. 1954 predložili Rimu zelo obširno in podrobno spomenico, v kateri so navedli vse svoje pritožbe, želeč, da bi jih z vlado mirno preučili ter našli zanje sporazumno rešitev.

Vsa obstoječa nasprotja so južnotirolski voditelji hoteli poravnati lepo doma, to je z Rimom, niti v misel jim ni seglo, da bi iskali pomoči v inozemstvu. Toda kaj se je zgodilo? Minilo je leto, minili sta dve, minula so tri in štiri leta, a na njihovo spomenico niti odgovora niso dobili, kaj še, da bi hotel kdo z njimi o pritožbah resno razpravljati ter preiskati, ali so v zakonih utemeljene.

Tako ravnanje se je zdelo Južnim Tirolcem žaljivo in politično nespametno, a si

niso znali pomagati. Naposled jih je minula potrpežljivost: če Italija, so si rekli, noče z nami razpravljati o dokončni in polni izvedbi De Gasperi-Gruberjeve pogodbe, katera je za naš narod življenjske važnosti, smo pač primorani se obrniti na drugo državo podpisnico, se pravi na Avstrijo.

Iz vsega tega je za slehernega pravico-ljubnega človeka jasno, koga zadene politična in moralna odgovornost, da se Južni Tirol spreminja brez potrebe v mednarodno vprašanje.

NE PONAVLJAJTE NAPAK!

Govoreč o Južnem Tirolu mislimo seveda nehoten obremen na našo manjšino. Tudi nam Slovencem pritičejo po mirovni pogodbi, italijanski ustavi in po londonskem sporazumu nekatere jasno določene narodne in socialne pravice. Odkar je bila londonska pogodba podpisana, teče že 5. leto, a

(Nadaljevanje na 3. strani)

NOVICE Z VSEGA SVETA

SODNA OBRAVNAVA V FLORENCI

Včeraj so v procesu proti Beneškim Slovincem nastopile kot priče pomembne osebnosti: bivši ministrski predsednik Ferruccio Parri, komunistični poslanec Luigi Longo in senator Fermo Solari, ki so med vojno vsi vodilno sodelovali v partizanskem gibanju Italije.

Parri je naglasil, da so se Slovenci dvignili proti fašizmu in nacizmu že pred 8. septembrom 1943 in so bili dobro organizirani in oboroženi, še preden so v naših krajih nastopili italijanski partizani. Ko so se vrgli v borbo tudi garibaldinci, je zategadelj bilo nujno potrebno, da poiščejo stike s slovenskimi partizani ter z njimi tesno sodelujejo. In res je bil v marcu 1944 podpisan sporazum med voditelji italijanskega in jugoslovanskega odporniškega gibanja, ki se je nanašal tudi na skupne nastope v Beneški Sloveniji.

Kako pristrženi so bili odnosi med partizani obeh narodnosti, je razvidno tudi iz izjav naslednje priče: poslanca Longa. Saj je Italijanski narodni osvobodilni odbor (CLN) dal slovenskemu IX. Korpusu celó posojilo 5 milijonov lir, da bi mogel ojačati svojo borbo.

O mejah bo govor po vojni

O Slovincih v Italiji je Longo dejal, da jih je fašizem neusmiljeno zatiral. Čuditi se je skoro treba, da je prebivalstvo Beneške Slovenije navzlic temu ohranilo zvestobo državi.

O krivicah, ki so se godile Slovincem, je govorila tudi zadnja priča Lizzero - Andrea. V Beneški Sloveniji je bil jezik prebivalstva zabranjen celo v cerkvah in prepovedan je bil slovenski katekizem.

Kar se državnih meja tiče, je pa bila stvar taka: Ko so Nemci priključili tako imenovano ozemlje Adriatisches Küstenland, kamor je spadala tudi vsa Julijska krajina, Hitlerjevemu rajhu, so Jugoslovani v odgovor proglasili priključitev istih krajev Jugoslaviji. Toda pozneje je bil dosežen sporazum z italijanskimi partizani, da bo o državnih mejah odločala po vojni mirovna konferenca. Obravnava v Florenci se bo nadaljevala 16. marca.

V ENEM LETU NEODVISNI

V ponedeljek je bil objavljen dokončni sporazum, katerega so dosegli Angleži, Grki in Turki glede Cipra. Najkasneje do 19. februarja 1960 bo postal otok neodvisna država.

Poravnava sloni na tehle osnovah. Velika Britanija, Grčija in Turčija jamčijo skupno za neodvisnost, nedotakljivost in varnost nove republike. Otok se ne sme niti deliti niti se sme v prihodnosti priključiti kateri drugi državi. S tem se je Grčija odrekla težnji, da bi združila ciprske rojake v matično državo, obenem pa je dosegla, da se tudi turška manjšina ne sme vključiti v Turčijo.

Angleži so se odpovedali otoku, zato so pa dobili v polno, vrhovno oblast dve vojaški oporišči. Povrhu imajo pravico uporabljati luko Fumagusto in letališče v Nicosiji in razne ceste. Dovoljeno jim je tudi svobodno preletati Ciper.

Med Grčijo, Turčijo in ciprsko republiko se sklene vojaško zavezništvo z glavnim poveljstvom na otoku. Ciprska vlada bo sestavljena iz 7 Grkov in 3 Turkov.

Tako je Angležem uspelo spraviti s sveta spor, ki se je zdel dolgo časa nerešljiv ter jim povzročal velike politične preglavice.

MACMILLAN V MOSKVI

Načelnik angleške vlade Macmillan se z zunanjim ministrom in izvedenci nahaja že več dni v Moskvi kot gost Nikite Hruščeva. Pred odhodom je izjavil, da ne gre v Rusijo na nobena pogajanja, temveč samo zato, da zve, kakšno je mišljenje sovjetskih voditeljev o raznih mednarodnih vprašanjih, in da potipa, ali bi se dal vendarle doseči kak sporazum med vzhodnim in zapadnim svetom.

S Hruščevom je imel dolge razgovore, s katerimi je bil precej zadovoljen. Na svečani pojedini v Kremlju se je Macmillan spominjal tesnega zavezništva med Rusi in Angleži za časa zadnje vojne ter obžaloval, da je med obema državama minilo nekdanje prijateljstvo. Želel je, da bi se našel izhod iz sedanjih težav in omogočilo spet sodelovanje med sptima taboroma. Macmillanu je Hruščev ravno tako pristržno odgovoril in močno hvalil angleški narod.

Nepričakovani napad na zahodnjake

Zdelo se je, da obisk poteka kaj zadovoljivo, ko je iznenada počila politična bomba: Hruščev je sklical v Kremlju shod, na katerem je z nenavadno odločnostjo napadel zapadnjake in njihovo zunanjo politiko. Zlasti ostro je prijel Adenauerja, o katerem je trdil, da bo še po smrti dajal Bogu odgovor, ker vodi politiko sile, namesto da bi se zavzemal za mir med narodi.

Nastop Nikite Hruščeva je seveda silno presenetil angleške goste, ki so komaj obvladovali svoje nerazpoloženje. »To je zares najbolj nenavadno in čudno diplomatsko izkustvo«, je vzklilnil Macmillan, »katero sem doživel v politiki«. Kljub napadalnemu govoru bodo Angleži nadaljevali izmenjavo misli s Hruščevom.

Macmillan pri tem ne tvega ničesar. Če se razgovori v Moskvi navzlic vsemu dobro končajo, bo to zanj velik uspeh, če propadejo, pa lahko reče laburistični opoziciji, da je dokazal pač dobro voljo, a da ni on kriv, ako je pošteno sodelovanje z boljševiki nemogoče. V vsakem primeru bo imel od obiska korist pri volitvah v parlament, ki bodo letos na Angleškem razpisane.

KNJIŽNA OMARA ZA HRUŠČEVA

Macmillan je prinesel s seboj v Moskvo tudi različna darila. Hruščevu je poklonil knjižno omaro iz 18. stoletja in 2 srebrna svečnika iz iste dobe. Gospa Hruščev je dobila srebrni čajni pribor, žena sovjetskega zunanjega ministra Gromika pa čaše iz kristala za 24 oseb.

KUČMA IZ BELEGA ASTRAHANA

Ko je načelnik britanske vlade stopil v Moskvo iz letala, je vzbudil med občinstvom takoj pozornost, ker je njegova glava bila pokrita s kučmo iz belega astrahana, medtem ko so Rusi nosili vsi črne kučme.

Macmillan si je kupil kožuhasto pokrivalo točno pred 30 leti, ko je prvič obiskal Moskvo. Pred kratkim je potegnil kučmo iz naftalina, časniki pa pišejo, da je Macmillan gizdalin, ki uvaža novo modo.

VOJAŠKA DOLŽNOST ODPRAVLJENA

Velika Britanija je sklenila ukiniti obvezno vojaško službo. Od meseca decembra dalje ne bodo več klicali mladeničev na nabore, temveč bo vojska sestavljena iz samih prostovoljcev. Vojaška služba bo poklic, kot so vsi drugi, v katerem bo vsakdo za svoje delo prejemal primerno plačo.

Število vojakov se bo skrčilo, toda angleški obrambni minister Sandys trdi, da se moč oboroženih sil zavoljo tega ne bo prav nič zmanjšala. Nasprotno, ker bodo v armadi služili le dobro izšolani poklicni vojaki, se bo njena udarna moč še povečala.

PITTERMANOVA IZJAVA

Avstrijski podkancler socialist Bruno Pitterman se je v nedeljo vrnil na Dunaj z dvo tedenskega potovanja po Združenih državah. Na sestanku s časnikarji je v torek med drugim izjavil: »V svojih razgovorih z ameriški državniki sem ponovno naglasil, da pariški odgovor De Gasperi-Gruber ni bil spoštovan«.

Nov dokaz, kako je Avstrija odločena predložiti vprašanje južnotirolske nemške manjšine, če bo treba, v razsodbo velesilam in kako si že danes pripravlja za ta primer ugodne pogoje v inozemstvu.

DEMONSTRACIJE SE NADALJUJEJO

Več tisoč dijakov je predvčerajšnjim obnovilo v Rimu ulične demonstracije proti Avstriji in Južnim Tirolcem. Ravno tako so priredili ulične povorke srednješolci v Benetkah in Neaplju, noseč s seboj napise, s katerimi so pozivali rimsko vlado, naj čvrsto brani italijanstvo na Južnem Tirolskem.

Srednješolci so včeraj in danes demonstrirali tudi v Trstu. V povorki so odšli pred avstrijski konzulat, ki ga je policija zastražila. Zatem so krenili k Sv. Justu in se zbrali okrog spomenika padlim. Okrog tisoč srednješolcev je šlo na ulice tudi v Bocnu.

SLOVENC NA TRŽAŠKEM VSEUCILISČU

Prihodnji ponedeljek bi na tržaškem vseučilišču morali izvoliti novo predstavništvo visokošolcev, ki ima zlasti nalogo, da štiti stanovske koristi akademikov. Predloženih je bilo šest list, med njimi prvič tudi Slovenska lista Adria, katere nosilec je visokošolec Saša Rudolf.

Zaradi slovenske liste je v volilnem odboru nastal velik spor. Nekateri desničarsko usmerjeni italijanski akademiki so predlagali, naj odbor enkrat za vselej sklene, da se volitev na tržaškem vseučilišču ne sme udeležiti nobena slovenska lista, češ da je tukajšnja univerza največji branik italijanstva. Ker je bil predlog zavržen, so desničarji v znak protesta svojo listo umaknili ter sklenili, da bodo skušali z vsemi sredstvi onemogočiti volitve.

Na tržaškem vseučilišču je vpisanih okrog 200 slovenskih visokošolcev, ki bi z enotnim in dobro pripravljenim nastopom lahko na volitvah dosegli pomemben uspeh.

Kam vodi države napačno ravnanje z manjšinami

(Nadaljevanje s 1. strani)

manjšinski dogovor še danes v zelo važnih točkah ni izveden. Njegova izpolnitev se tudi pri nas zavlačuje.

Za Slovence na Tržaškem in Italijane v Koprščini je bil povrh ustanovljen mešani jugoslovansko-italijanski odbor, katerega skrb bi morala biti, da pomaga obe manjšinama do njunih zakonitih pravic. Ta odbor dela sicer zelo počasi, a se je začel zadnje čase vendar nekako gibati. V njem sede možje, ki kažejo dobro voljo, a naletavajo pri svojem delu na velike težave.

Mi vsi smo n. pr. priče, kolik krik in vik je na Tržaškem izzvala že novica, da naj se prizna uradno raba njihovega jezika tudi tukajšnjim Slovencem! Če bi kdo to le poskusil, kriče šovinisti, bo tekla kri! Zna-

čilno pa je, da se dvojezičnosti niso uprli samo fašisti, temveč tudi veljaki tukajšnje Kršč. demokracije in celo od škofa imenovani predsednik Ital. Kat. Akcije!

Katoličani, ki javno nasprotujejo spoštovanju mednarodnih pogodb ter zanikajo slovenskim bratom v Kristusu jezikovno enakopravnost!

Bog ne daj, da bi se rimska vlada vdal pritisku teh »kristjanov!« Prej ali slej bi Italija zagazila v globoko nasprotje tudi z Jugoslavijo, kot je že z Avstrijo, ter bi bila tako skregana z vsemi sosedi. Vsaka država, ki podcenjuje važnost pravičnega ravnanja z narodnimi manjšinami, dokazuje, da ne razume današnje dobe, ter pri tem zagreši politično napako, katera se bo konec koncev le njej sami maščevala.

Bomba se ni razpočila, pač pa se je iz nje vzdignil plamen in goreč časnik je padel na glavo fašistke Ide De Vecchi ter ji vnel lase. Seja je bila prekinjena in policija je zaprla vse izhode, a ni mogla najti krivca. Podžupan je označil dogodek za »pobalinsko dejanje«, za katero pa nosijo po našem odgovornost ne le misovci, temveč še bolj tukajšnji demokristjanski prvaki, vodeči neprestano hujškaško borbo proti Slovencem.

Naj pazijo, kaj delajo! S svojo politiko utegnejo tako okrepiti fašizem, da bo njim samim silno neprijeten. Tedaj bodo po njihovih glavah padale hujše stvari kot goreči časniki.

NEVAREN POKLIC

Na splošno prevladuje mnenje, da poklic krotilca zverin dandanes ni več nevaren. V resnici pa ni tako. V zadnjih desetletjih so zverine raztrgale pred očmi gledalcev kar 117 krotilcev. Najbolj nevarni so tigri, na drugem mestu so levi. Nato so na seznamu tudi navidez krotki sloni. Te debelokožce napade rada neke vrste hipna blaznost in tedaj so silno nevarni.

Po svetu

AVSTRALIJA — Neka gospodinja iz Melbourne je v želodcu zaklane kokoši, ki jo je kupila na trgu, našla 50 kot grah velikih zlatih zrn. Družina sedaj poizveduje, od kod so kokoš pripeljali na trg.

JAPONSKA — Mladi japonski slikar Setsuo Kirnoe in njegov prijatelj sta pred dnevi zapustila Tokio in se na triciklu odpravila na pot okrog sveta. V 18 mesecih namerala obiskati 27 dežel.

— 0 —

Japonska vlada je določila otok, na katerem bodo redili opice, ki jih potrebujejo za pridobivanje cepiva proti otroški ohromelosti.

SVICA — Prebivalci gorskega naselja Herbrigen so morali pred kratkim zapustiti svoje domove, ker se je vasi že tako nevarno približal ogromen plaz, da zanj ni več rešitve. Blizajoči se plaz bodo skušali sicer razstreliti z dinamitom, a je malo upanja, da bo kaj pomagalo.

NEMCIJA — Na mednarodni razstavi športnih novosti v Wiesbadenu je vzbudil veliko pozornost tako imenovani avtomatični konj. Naprava hodi, skače in dirja, se pravi, da omogoča jahalni šport brez konja.

PORTUGALSKA — V Lizboni se je gospodinja Rosa Navarro, ki je pred kratkim obhajala 100-letnico, omožila z 10 let mlajšim Brunom Vargasom. Mlademu paru čestitamo!

SOV. ZVEZA — V južnem Kazakstanu živi 4-letni deček, ki tehtja 50 kg, in sicer 1,8 kg več kot njegova 24-letna mati. Ob rojstvu je bil težak skoraj 7 kg.

ITALIJA — V Bologni so pred kratkim tekmovali v jedi suhi in debeluh. Za dolgo mizo je sedelo 17 suhih in 8 debelih mož. Zmagal je debeluhar, ki je v četrt uri spravil 3 kg makaronov.

AMERIKA — V neki newyorški banki so nastavili atomsko uro, ki ne kaže le ur in minut, marveč zaznava tudi dneve in leta. Župan je s pritiskom na gumb pognal uro, ki naj bi merila čas 200 let.

OBČNI ZBOR KMEČKE ZVEZE

V nedeljo je bil v Trstu občni zbor Kmečke zveze. Po pozdravnem govoru predsednika g. Jožeta Škrka je tajnik ing. Pečenko poročal o delovanju zveze ter obenem podrobneje razčlenil položaj, v katerem se nahaja tukajšnje kmetijstvo. Vsebina njegovega poročila je bila nato povzeta v resoluciji, ki jo je občni zbor soglasno odobril.

V resoluciji Kmečka zveza med drugim predlaga, naj se sestavi načrt za skladni razvoj kmetijske proizvodnje in napredek posameznih vej kmetijske dejavnosti. Ustanovi naj se nadalje poseben sklad, ki naj omogoči, da se na tukajšnjem ozemlju zgradi zlasti namakalne naprave, kar bo gotovo dvignilo vso kmetijsko proizvodnjo in zboljšalo predvsem živinorejo. Našim kmetovalcem naj se dodelijo posojila, ki jih zakon predvideva za izboljšanje majhnih posestev, ter naj se čimprej ustanovi kmetijska šola.

Resolucija omenja tudi nepotrebno razlaševanje zemlje, škodo, ki jo kmetom povzročajo vojaške edinice, ter vojno škodo, katera povečini sploh ni bila še poravnana. Občni zbor je končno pozval generalnega vladnega komisarja, naj nemudoma raztegne na Tržaško ozemlje zakon o bolniškem zavarovanju kmetov.

Sprejeta je bila zatem še ena resolucija, ki odobrava dosedanje tesno sodelovanje Kmečke zveze z Zvezo malih posestnikov ter izraža željo, da se združita v enotno organizacijo ter vključita v Vsedrjavno kmečko zvezo (Alleanza Nazionale dei Contadini) in v Slov. kulturno-gospodarsko zvezo.

Pri volitvah so v izvršni in nadzorni odbor ter razsodišče bili izvoljeni povečini dosedanj člani.

ODLOŽENA RAZPRAVA

Pred prizivnim sodiščem v Trstu bi se v ponedeljek morala pričeti razprava proti 12 oseb iz Ricmanj, ki so obtožene, da so v novembru leta 1954 s silo preprečile učiteljici ricmanjske italijanske šole vstop v šolsko poslopje. Zaradi tega jih je sodišče, kot znano, leta 1957 pogojno obsodilo na 4 mesece zaporne kazni brez vpisa v kazenski list.

Kot smo svoj čas obširno poročali, so Ricmanjci takrat v resnici le hoteli izraziti svoje ogorčenje nad oblastvi, ki so za 5 ali 6 italijanskih otrok odprla šolo, medtem ko za 20 slovenskih otrok niso hotela ustanoviti vrtca.

Vsi obtoženci so vložili priziv, toda ker sta branilca dr. Tončič in dr. Kukanja v Florenci, kjer zagovarjata partizane iz Beneške Slovenije, je bila ponedeljkova razprava odložena.

SINDIKAT SLOV. ŠOLNIKOV V GORICI

V sredo, 18. t. m., je bil v Gorici redni občni zbor Sindikata slovenskih šolnikov. Vodil ga je predsednik dr. Rado Bednarik, ki se je najprej spomnil v lanskem poletju umrlega dr. Viktorja Devetaka in zatem poročal o delu sindikata. Poudaril je predvsem, da je še precej šolnikov, ki niso člani te prepotrebne in važne stanovske organizacije. Omenil je nadalje obširno delo, ki ga je odbor izvedel za uzakonitev slovenskega šolstva in poudaril, da so zastopniki tržaškega in goriškega sindikata iskali pomoči pri predstavnikih vseh italijanskih šol. Medtem je goriški sindikat pripravil vse, kar je bilo potrebno, da se tudi v Gorici ustanovi prepotrebni nadstrankarski šolski odbor. Nato sta poročala tajnik prof. H. Močnik in blagajničarka Anka Feigel, ki je člane razveselila z vestjo, da je sindikat lani dobil tudi nekaj podpornih članov. Zatem je v imenu nadzornišтва govoril dr. J. Bitežnik in predlagal staremu odboru razrešnico s pohvalo.

V izvršni odbor so bili izvoljeni: dr. R. Bednarik, dr. Kazimir Humar, Lidija Vižintin, dr. Nežica Kocjančič, Ivo Bolčina, dr. Albin Sirk in Mirko Filej; v nadzorni odbor: dr. A. Macuzzi, dr. Franc Močnik in dr. Rafko Premrl; v razsodišče: dr. Boris Mašera, Viktor Vižintin in dr. Mirko Renner.

»POBALINSKO DEJANJE«

V petek se je v tržaškem mestnem svetu pripetil zelo značilen dogodek. Neki frkolin je položil na galerijo za občinstvo papirnato bombo, ki naj bi se med sejo razpočila ter raztrosila po dvorani letake, naperjene zoper vlado. V njih groze »iredentisti«, da se bodo z vsemi sredstvi borili »proti dvojezičnosti in slovenskemu gospodarskemu prodiranju v Trstu«.

I Tržaškega

DOLINA

Dolinski občinski svet je na seji, ki je bila prejšnji četrtek, med drugim sprejel resolucijo, v kateri je od oblasti zahteval, naj še pred zaključkom tekočega šolskega leta odprejo otroška vrtca v Ricmanjih in Mačkovljah. Svet ugotavlja, da je občina že leta 1954 naprosila oblastva, naj se v Ricmanjih ustanovi vrtce, enako prošnjo pa je leto zatem vložila za vrtce v Mačkovljah. V Ricmanjih je bilo medtem s pomočjo države že preurejeno šolsko poslopje, toda generalni komisariat kljub temu ni še dovolil, da se vrtce odpre. Zato je svet v resoluciji izrazil svoje »ogorčenje nad nerazumljivim ravnanjem odgovornih oblasti« ter ponovno zahteval, naj se v obeh vaseh ustanovita otroška vrtca.

Svetovalci so odobrili tudi letošnji proračun, ki predvideva okrog 32 in pol milijona lir dohodkov ter skoraj 64 milijonov izdatkov, tako da znaša primanjkljaj okrog 31 milijonov. V proračun so letos vključili dve novi postavki, in sicer nad 5 in pol milijona lir, ki jih nameravajo potrošiti za nakup pogrebne avtomobila ter za plačo oskrbniku vseh pokopališč v občini.

BRIŠČIKI

Italijansko-jugoslovanski odbor za zaščito narodnih manjšin, ki je pravkar zasedal v Beogradu, je med drugim razpravljal o ljudski šoli v Briščkih. Italijansko odposlanstvo je, kot slišimo, privolilo, da se v naši vasi odpre osnovna šola. Prošnjo, da se otvori, je naša občina odposlala tukajšnjim oblastvom že pred 3 leti. Ker je medtem že dobila primeren prostor in nakupila opremo, bi se pouk lahko pričel v najkrajšem času.

SV. KRIZ

Na cesti v Nabrežini se je v nedeljo popoldne zgodila prometna nesreča, pri kateri je zgubil življenje 32-letni domačin Zdravko Tretjak. Mladenec se je na motorju vozil proti Sosljanu, a je na nekem ostrem ovinku najbrž zaradi prevelike hitrosti iznenada zašel s ceste in z vso silo treščil v zid. Odpeljali so ga takoj v bolnico, toda njegove poškodbe so bile tako hude, da je v ponedeljek zjutraj izdihnil dušo.

Naj mu bo lahka domača zemlja! Uza- loščenim sorodnikom izrekamo globoko so- žalje.

Ob tem prežalostnem dogodku smatramo za svojo dolžnost, da zlasti vsem našim mladim motoristom ponovno priporočamo, naj bodo pri vožnji silno previdni. Sodobna motorizacija je namreč doslej povzročila zlasti v naših podeželskih vaseh že pre- več smrtnih žrtev, preveč žalosti in bole- čin! Zato sodimo, da bi starši in vsi tisti, katerim je izročena skrb za vzgojo mladi- ne, morali nenehno opozarjati na nevarno- sti, v katere lahko zaide, kdor neprevidno dirja po cestah. Nekdaj so moralne in zdravstvene temelje našega ljudstva rušili pijančevanje, razvratnost, pretepaštvo itd., danes pa je njih mesto prevzela nova, prav tako nevarna bolezen, to je blazno in ne- premišljeno dirjanje z motorji. Skrajni čas je, da tudi tej bolezni napovemo neiz- prosen boj.

NABREŽINA

Prejšnji petek je bila v Nabrežini seja občinskega sveta, ki je po daljši razpravi soglasno odobril letošnji proračun. Ta iz- kazuje okrog 49 milijonov lir dohodkov in okrog 90 milijonov izdatkov, tako da znaša primanjkljaj približno 41 milijonov.

Največ dohodkov ima občina od trošari- ne (okrog 23 milijonov) in od raznih dav- kov in pristojbin (nekaj nad 12 milijonov). Predvideno je nadalje, da bo občina letos prejela nekaj manj kot 3 milijone lir najem- nine za kamnolome, kar je, kot je poudaril odbornik Legiša, odločno prenizka odškod- nina, če upoštevamo sedanjo proizvodnjo nabrežinske kamnoseške industrije. Govor- nik je izjavil, da bo občina tudi v bodočo- sti naredila vse, kar je v njeni moči, da se določi nova, pravičnejša najemnina.

Izdatki se bodo letos nekoliko povečali, kajti število prebivalcev občine stalno na- rašča, kar je v tesni zvezi z načrtnim nase- ljevanjem istrskih beguncev. Največ izdat- kov bo tudi letos občina imela za plače uslužbencem, za katere bo potrošila nad 36 milijonov, se pravi nad 40% proračuna. Okrog 22 milijonov pojde za šole in občin- ske vrtce in skoraj prav toliko za zdravstvo, redno vzdrževanje cest, poslopij itd. Od iz- rednih stroškov omenimo postavko za ure- ditev avtomobilskega parka v Devinu ter za modernizacijo tamkajšnje javne razsvet- ljava (skupno 3 milijone 350 tisoč lir). Dva milijona in pol je bilo nadalje določenih za opremo zdravniške ambulante v Sosljanu in nove šole v Cerovljah. Na predlog sveto- valca Vižintina so v proračun tudi vključi- li 1 milijon lir za zgradnjo spomenika pad- lim v Nabrežini.

SMRT ZAVEDNE SLOVENKE

V soboto je v Trstu izdihnila svojo dušo 87-letna Justina Colja, stara mati znanega slovenskega protifašističnega borca Pinka Tomažiča in njegove sestre Danice, ki je leta 1944 skupno z možem dr. Stankom Vukompadla pod streli, katere je sprožila doslej žal še neznana zločinska roka.

Pokojnica se je rodila v Škrbini na Kra- su, kjer je tudi preživela večino svojega življenja. Skoraj do konca svojih dni je bila kljub častitljivi starosti izredno žilava in bistrega uma ter kot vsaka kraška ko- renina močno navezana na rodno zemljo. Vse svoje otroke je vzgojila v narodno za- vednem duhu in kljub bridkim udarcem, ki ji je namenila usoda, ni nikdar zgubila vere v zmago pravice ter pogumno in po- nosno prenašala ogromno gorje, prizadeja- no njenim najdražjim.

V zadnjih dneh ji je tolažbo sv. vere nu- dil g. Matija Škabar.

Njene telesne ostanke so iz Trsta prepe- ljali v rodno Škrbino, kjer so jih pokopali na vaškem pokopališču. Naj plemenita že- na in mati mirno počiva v ljubljani doma- či zemlji. Vsem otrokom in sorodnikom pa izrekamo globoko občuteno sožalje.

Sožalju mnogih tržaških Slovencev se iz srca pridružujeta tudi uredništvo in upra- va Novega lista.

Virgilu Ščeku v spomin

Ravno tako kot duhovnika Janka v Filipanu so se fašisti iste dni nameravali polastiti osebe župnika Kreljiča v Tinjanu, da bi ga s silo pri- gnali do meje ter sunili v Jugoslavijo. Toda tudi Kreljiča so domačini obvestili, da se vasi bližajo oboroženi fašisti, tako da je mogel še pravočasno zbežati ter se skriti.

Ko črnosrajčniki niso našli Kreljiča v žup- nišču, so se v svoji jezi spravili na hrvaško gostilno Ivana Defora, kjer so razbili pohištvo ter spustili v kleti vino iz soda.

Vendar niti Janku niti Kreljiču niti števl- nim drugim našim duhovnikom v Istri vse be- žanje ni moglo dolgo časa pomagati. Ker jim oblasti niso nudila zakonite zaščite, temveč trpela, da so fašisti nekaznovano delali, kar se je njim zdelo umestno in potrebno, je bila

28. Dr. E. BESEDNJAK

usoda zaznamovanih hrvaških in slovenskih dušnih pastirjev že vnaprej zapečaten. Nekaj časa so se potikali in skrivali po raznih krajih, naposled so pa padli v roke črnosrajčnikov, ki so jih zapovrstjo metali čez državno mejo. Proti takemu nasilju v tedanji Italiji ni bilo leka.

V JUŽNI ISTRI TEČE KRI

Nekaj dni po žalostnih novicah o duhov- nikih Janku in Kreljiču je pa Edinost priobčila še neprimerno hujše vesti iz Istre. Il Piccolo in ostalo italijansko časopisje je javilo, da je med hrvaškimi kmeti v Krnici izbruhnila o- borožena vstaja proti fašistom. Razvila se je prava bitka, v katero je moralo seči poleg orožnikov tudi vojaštvo in celo oddelek mor- narice.

V uredništvu Edinosti smo kar zastrmeli! Kaj se godi v južni Istri? Iz laškega tiska smo zvedeli, kako so fašisti iz Vodnjana že pred časom postali pozorni na hrvaškega visoko- šolca domačina Antona Ciligo, katerega so imeli na sumu, da razvija politično propagan- do med kmeti in delavci v okraju. Ker so se bližale volitve, so fašisti sklenili, da se ga od- križajo, in sicer na način, kakor so bili nava- jeni delati z duhovniki: hoteli so ga zgrabiti, peljati do meje in brcniti v Jugoslavijo.

V ta namen je 14 vodnjanskih črnosrajčni- kov sedlo 4. aprila na tovarnik ter oddrdalo v bližnjo vas Krnico iskat Ciligo. Toda stvar to pot ni šla tako gladko, kot so si zamišljali. Kmetje so bili sklenili vzeti domačega visoko- šolca v zaščito ter odgovoriti na nasilje z na- siljem. Najprej so Ciligo skrili, fašistom pa da- jali napačne nasvete, kje naj ga iščejo. Medtem so se začeli zbirati in oboroževati.

OBLEGANA VOJAŠNICA

Do prvega spopada je prišlo v bližnjih Va- reških, kjer so fašisti podlegli premoči kme- tov ter se začeli naglo umikati spet proti sre- dišču Krnic. V boju sta bila ranjena dva fašis- ta. Da bi se rešili, so črnosrajčniki poiskali za- točišče v poslopju krniških orožnikov, kamor so privlekli s seboj enega kmeta. Da bi tega ne bili storili!

Pred vojašnico orožnikov se je na mah zbra- la množica kmetov, ki so burno zahtevali ta- kojšnjo osvoboditev zaprtega tovariša. Ker nji- hovi zahtevi ni bilo zadoščeno, so obkolili poslopje ter razpostavili straže na vseh po-

(Nadaljevanje na 5. strani)

Dopisi iz Goriške

GORIŠKI MESTNI SVET

Na seji goriškega mestnega sveta, ki je bila v sredo prejšnjega tedna, se je župan dr. Bernardis najprej spomnil 30. obletnice lateranskih pogodb in v jedrnatih besedah poudaril njihov zgodovinski pomen. Nato je tovariše obvestil o odgovoru, ki ga je glede okrajnih sodnij v Krminu in Gradiški poslal minister Gonella. Ta je obljubil, da bo upošteval želje Goričanov, ko bodo o tem vprašanju razpravljali v Rimu. Župan je tudi poročal o pripravljanih delih za zgradnjo vodovoda v Gradiškuti in v Štmavru. Dela v Gradiškuti so se že pričela, za ona v Štmavru pa je bila razpisana dražba. V kratkem prično graditi tudi krožno cesto od prehoda pri Rdeči hiši preko Podturna do Tržaške ceste.

Svet se je nato dolgo pomudil pri vprašanju, ki sta ga postavila komunista Battello in Batti. Ta sta zahtevala, da se v pravilnik proste cone vnese določilo, ki je že v veljavi v Dolini Aoste in po katerem naj bi se prevoznikom, ki višajo voznine, odvzela nakazila za pogonsko gorivo po cenah proste cone. Batti je dejal, da so se prevozne cene na goriških avtobusnih progah povišale, čeprav prejemale lastniki avtobusov bencin po nizkih cenah proste cone.

Odbornik Poterzio je odgovoril, da bi to vprašanje lahko proučili, ko bo na dnevnem redu razprava o pravilniku proste cone. Dodal pa je, da ni mogoče primerjati proste cone v Dolini Aoste z goriško, kajti pri nas so povsem druge razmere.

Svet je zatem razpravljal in odobril celo vrsto predlogov upravnega odbora. Med temi omenimo sklep, da se tlakuje postajališče za avtomobile na gradu, ki bo stalo 1 milijon 852 tisoč lir. Odobril je tudi dogovor z Ustanovo za gradnjo ljudskih hiš (IACP), ki bo zgradila nove stanovanjske stavbe v ul. Leoni, Torriani in Briata Pavla. Za šolski patronat je svet določil prispevek za leto 1959, ki znaša 1 milijon 265 tisoč lir.

Na petkovi seji je podžupan Poterzio najprej zavrnil predloga socialista Pizzula in komunista Battella, ki sta zahtevala, naj svet razpravlja o deželni avtonomiji. Podžupan je naglasil, da bi razprava bila danes nekoristna in celo škodljiva. V polni veljavi pa ostane sklep z dne 6. maja 1957, v katerem je svet zavzel jasno stališče do tega vprašanja. Battellu in Pizzulu ni seveda ostalo drugega, kot izjaviti, da z odgovorom nista zadovoljna.

Na tajni seji je svet zatem odobril napredovanje nekaterih mestnih uradnikov, med katerimi je tudi g. Filei, ki je sedaj postal načelnik upravnega oddelka. Nato je določil nov honorar županu, podžupanu in odbornikom. Župan bo odslej prejemal 70 tisoč lir mesečno, podžupan 46 tisoč in odborniki po 30 tisoč.

IZ ŠTEVERJANA

V torek prejšnjega tedna je naša občina oddala na javni dražbi gradnjo novega otroškega vrtca. Doslej so bile že tri javne dražbe, toda ker je bila cena prenizka, se jih ni udeležilo nobeno podjetje. Zato je županstvo s privoljenjem prefekture dvignilo ceno na 6 milijonov 300 tisoč lir. Podjetje

Milanese iz Gorice, ki se je udeležilo zadnje dražbe, je zahtevalo, naj se cena dvigne še za 5 odstotkov ter določi še 200 tisoč lir za upravne stroške. Delo bo tako stalo 6 milijonov 900 tisoč.

Doslej so na županstvu cepili 30 otrok proti poliomielitisu, v petek, 26. t. m., pa bodo cepili še 17 otrok, starih od treh mesecev do 3 let.

IZ STANDREŽA

Naše Društvo neposrednih obdelovalcev zemlje je v torek preteklega tedna imelo redni občni zbor. Znano je, da spada društvo med najdelavnejša v goriški pokrajini in je eno najboljše organiziranih. Predsednik g. Dušan Brajnik je v poročilu obvestil člane, da je odbor naprosil oblastva, naj društvu izdajo dve obrtnici, in sicer eno za prodajanje sadja in zelenjave ter eno za mlekarstvo v novem naselju v ulici Carso. Prva prošnja je bila že odbita, na drugo pa niso še prejeli odgovora.

Iz tajniškega poročila izhaja, da ima društvo danes 111 članov, ker so trije medtem umrli, med njimi tudi društveni knjigovodja Rudi Lutman.

Odbornik Pavletič pa je članom sporočil, da je društvo naročilo za 4,6 milijona lir semenskega krompirja in amoniaka. G. Viljem Zavavlav je poročal o inventarju in omenil, da je društvo pred kratkim nabavilo črpalko za gnojnico in poskrbelo za katastrsko mapo štandreškega polja. Iz blagajniškega poročila je razvidno, da je društvo lani imelo manj dohodkov s smetiščem ter da je bilo zaradi slabe letine polovico manj dobička kot l. 1957.

IZ RUPE

V nedeljo se je izpolnila dolgoletna želja naših mater. Generalni vikar goriške nadškofije msgr. Soranzo je v prisotnosti dr. Nitrija, šolskega skrbnika dr. De Vette, predsednika ONAIR poslanca Carona in drugih oblastnikov blagoslovil novi otroški vrtec, ki ga je s pomočjo države zgradila sovedenjska občina. Med gosti sta bila tudi župana iz Doberdoba in Števerjana.

Oblastnike in občinstvo je pozdravil župan Češčut, ki se je obenem zahvalil vladi, prefektu in ustanovi ONAIR, da so pripomogli k uresničenju tega dela. V novem prijetnem domu bo našlo zatočišče 30 naših malčkov. Naš župan je navzoče oblastnike tudi naprosil, da podprejo prizadevanje sovedenjske občine, da se zgradi vrtec za otroke s Peči in iz Gabrij. Za županom sta spregovorila msgr. Soranzo in poslanec Caron.

IZ PEVME

V soboto je zadet od srčne kapi umrl v bolnici pri Rdeči hiši 50-letni domačin Vladimir Komavli. Pokojnik je bil nameščen kot telovadni služitelj na slovenski nižji gimnaziji v Gorici.

RAVNATELISTVO STROKOVNE SOLE V GORICI javlja, da bo v nedeljo, 1. marca, **RODITELJSKI SESTANEK**, in sicer ob 10.30 v šolskih prostorih. Vabljeni so starši in vzgojitelji dijakov.

Pogreba se je udeležila velika množica vaščanov, mnogi dijaki vseh slovenskih srednjih šol iz Gorice, ravnatelj in profesorji. Slovenske šole so pokojniku v zahvalo položile na grob lep venec.

Blagemu pokojniku naj sveti večna luč. Njegovi užaloščeni soprogi in otrokom izrekamo globoko sožalje.

Po Novem letu pri nas neusmiljeno žanje smrtna kosa. Prejšnji mesec je ta svet zapustila 67-letna Jožefa Fanin. Bila je zavedna slovenska žena, ki je dobro vzgojila dva sinova, živeča danes v Jugoslaviji. Oba sta se udeležila materinega pogreba. Podlegla je hudi bolezni, v kateri ji zdravniki niso mogli pomagati.

V Grojni je pred kratkim izdihnil dušo 74-letni Anton Drufovka, na Oslavju pa sta umrli 83-letna Jožefa Mikluš in 84-letna Franciška Dornik.

Naj vsem pokojnikom sveti večna luč. Družinam in sorodnikom naj gre naše globoko sožalje.

Virgilu Ščeku v spomin

(Nadaljevanje s 4. strani)

teh, ki vodijo v Krnico. Povsod so namestili tudi cestne ovire.

Obleganim orožnikom in fašistom je bila poslana pomoč iz Vodnjana in Pulja. Vendar tovarniki, polni karabinjerov, zaradi cestnih ovir niso mogli v Krnico. Umakniti so se morali v sosedno vas Marčano. Da se vzpostav red, so zatem oblastva poslala proti Krnici oddelke vojaštva, katerim so se pa razjarjeni kmetje tudi postavili po robu.

EN MRTEV IN DVA RANJENA

Vojaštvu se je bila namreč pridružila štiridesetorica oboroženih fašistov iz Pulja, o katerih so kmetje dobro vedeli, da se bodo brez usmiljenja znesli nad prebivalstvom. Zato so spravili žene in otroke v bližnje goščave, sami so se pa razvrstili po okoliških strelskih jarkih, ki so bili tam še iz vojnih časov, ter se pripravili na obrambo. Medtem je padla na zemljo noč in ovila Krnico in bližnje vasi v polno temo.

Vojaki in fašisti so poskakali z avtomobilov, se vrgli na tla in začela se je prava bitka, ki je trajala več ur.

V spopadu so bili trije vojaki ranjeni, od katerih je pozneje eden umrl. Kmetje so naskok na Krnico odbili, a vsakomur je bilo jasno, da ne bodo mogli dolgo vztrajati. Upirali so se le zato, ker so se bali okrutnega maščevanja fašistov.

Medtem je število vojakov, ki je hitelo na pomoč, neprestano naraščalo.

Iz Pulja je priplula v krniški zaliv celo topedovka, ki je imela na krovu 200 mož. Proti Krnici so poslali, kot je pisal Piccolo, razen tega dva bataljona brigade Lombardia. V boj so posegle tudi skupine finančnih stražnikov, oboroženih s strojnimi puškami.

Po polnoči so prešli vojaki in fašisti v naskok na Krnico. Najprej so s strojnimi očiščili okoliška polja, zatem pa udarili v središče vasi ter jo zasedli. V vojašnici oblegani orožniki in fašisti so bili rešeni. Toda boji se s tem niso še končali, zakaj kmetje, ki so se bali maščevanja, so se umaknili v gozdove onkraj vasi, se tam utrdili ter se še zmerom trdnovratno borili.

(Nadaljevanje)

Beneška Slovenija - Kanalska dolina

IZ SV. PETRA SLOVENOV

V torek, sredo ter četrtek prejšnjega tedna se je v Florenci nadaljevala razprava proti slovenskim partizanom iz Beneške Slovenije. V torek so bile zaslišane najprej zadnje tri obremenilne priče. Prvi med njimi je bil nekdanji občinski tajnik v Sovodnjah Feletig Danijel. Tudi njegovo pričevanje je dokazalo, da so bile izjave, ki so jih priče dale pred karabinjeri in zlasti pred preiskovalnim sodnikom v Vidmu, češ da so obtoženci agitirali za priključitev dežele Jugoslaviji, nedokazane in zato pravno brez pomena. Pred sodiščem se je izkazalo, da je šlo le za govorice, ki so jih priče slišale od drugih. Tudi kar se tiče opustošenj nekaterih županstev, je Feletig izjavil, da ne ve, kako je prišla v zapisnik trditev, da je bilo opustošeno županstvo v Sovodnjah, ker se tu ni zgodilo nič podobnega. Glede Beneške čete je dejal, da je bilo to le ime, s katerim je ljudstvo na splošno označevalo partizansko gibanje. Za presojanje tega ne zapletene stvarnosti je zlasti važna njegova izjava, da je obstajal le briško-beneški odred, ki naj bi bil ustanovljen leta 1944, ter da je bilo po 8. septembru pozno v jeseni zelo veliko spopadov med slovenskimi partizani in Nemci. Omenil je zlasti spopad pri Sv. Kvirinu in boje pri Spodnji Mirsi. Na vprašanje državnega pravdnika, ali mu je znano, da so partizani agitirali za priključitev Beneške Slovenije Jugoslaviji, je izjavil, da ne ve nič razen tega, kar so mu govorili drugi.

Za njim je sodišče zaslišalo geometra Pasciolija Petra iz Čedadada, ki je pričal o ustrelitvi Crucila. Izpovedal je, da se je zanimal za njegovo usodo pri nekem Brescianiju iz

Gorice in nekem slovenskem časnika. Ta naj bi mu pripovedoval, da je bil sam prisoten na sodni razpravi proti Crucilu in da so bile obtožbe dokazane in tako hude, da ga ni bilo mogoče rešiti pred smrtno obsodbo. Isti časnika mu je baje pravil, da je bil na obravnavi prisoten tudi Zdravljč, ki da je nastopil kot obremenilna priča proti Crucilu. Pascoli je še dodal, da je na obsodbo po njegovem vplivalo tudi to, da je Crucil surovo ravnal z ljudmi, ki so sodelovali s partizani, obenem so ga partizani obdolžili sodelovanja z Nemci.

Zadnja obremenilna priča je bila bivša zaročenka pokojnega karabinjera Spinazzija Marina — Cassina Klara. O njej je treba zabeležiti le dve izjavi, ki zgovorno objasnjujeta vrednost njenega pričevanja. Pred preiskovalnim sodnikom je izjavila, da Spinazzi po 8. septembru leta 1943 ni bil več v službi, medtem ko je v torek priznala, da je bil v službi še nekako do maja 1944. Iz drugih pričevanj pa je znano, da je bil Spinazzi v službi Mussolinijeve fašistske republike. Še bolj značilen je pa odgovor, ki ga je ta priča dala predsedniku sodišča, ko jo je vprašal, zakaj je sodnikom bila izjavila, da je Spinazzija aretirale obtoženec Anton Durli: »Durli Anton je eden od poglavariev in zato je moral biti on tisti, ki je dal ukaz za aretacijo mojega zaročenca!« je izjavila priča. Na takih pričevanjih je osnovana vsa obtožnica proti »veleizdajalcem« iz naše domačije!

Sodišče je zatem začelo zasliševati razbremenilne priče. Nimamo namena danes podrobno naštevati vseh pričevanj, temveč izreči samo splošno sodbo o izjavah zadnjih obremenilnih in prvih razbremenilnih prič. Iz vseh izjav namreč moremo izlušči-

ti nekatera dejstva, ki obtožnici izpodbija jo pravno osnovo. Tako je na primer dokazano, da je obstoj beneške čete, o kateri govori obtožnica, le plod žive domišljije ali domneve. Prav tako je danes povsem dokazano, da se je tudi v Beneški Sloveniji vodil oborožen boj proti nacističnemu okupatorju, da so ta boj vodili slovenski in italijanski protinacistični in protifašistični borci.

V tem tednu bodo v florentinski porotni dvorani še odločilna zaslišanja. Z napetostjo vsi pričakujemo, kaj bodo pred sodiščem izpovedali voditelji italijanskega protinacističnega in protifašistskega gibanja senatorja Parri in Solari, poslanec Longo in drugi.

IZ ŽABNIC

Našo dolino je pred kratkim pretresel težak dogodek, ki je za naše kraje popolnoma nenaveden. Kot blisk se je namreč razširila vest, da se je poročen mož, ki ima tri otroke, zagledal v 20-letno dekle. V svoji ognjevitosti sta jo popihala kar v Nemčijo. Ker pa nista zaljubljenca imela listin v redu, so ju nemška oblastva poslala nazaj domov. Dekle je zopet dobilo službo v trgovini, mož pa je izginil z avtomobilom našega domačina g. Kravine neznano kam. Vozilo so pozneje našli pri Belopeških jezerih, moža pa ne. Kam je izginil? Nemudoma so spravili pokonci reševalne skupine v Rajblju in Trbižu. Začeli so moža iskati vsepovsod in končno so ga našli mrtvega v nekem prepadu na jugoslovansko-avstrijski meji.

Človek se ob takih dogodkih kar zgrozi, ko pomisli, kako hitro je mestna skvarjenost prodrla celo med preproste kmete in delavce v naše gore.

Najbolj žalostno pa je pri tem dejstvo, da trpe zaradi takih žaloiger tudi nedolžni otroci.

71

V SONCU in senci

(Usoda Habsburžanov)

R. B.

Pet minut je še do odhoda. Na hotelskem pragu se pojavita dve dami, prva v temnem pajčolanu. Počasi gresta preko nabrežja k pomolu. Cvetoči kostanji so razkazovali na nabrežju vso bohotnost življenja.

»Tudi cesar mi je včeraj pisal,« pripomni cesarica grofici Sztaray, »da krasno cveto kostanji v Schönbrunnu in Pratru. Življenje je res lepo«.

Že sta dospeli do ograje pri jezeru, kar ugledata neznanega moškega, ki leti proti njima. Obstaneta in se mu hočeta umakniti. Oni pa se pred Elizabeto skloni, nato skoči kot mačka in z vso silo zamahne proti cesarici ter zbeži v nasprotno smer.

Elizabeta brez glasu omahne kot posekan hrast. Spremljevalka in neki kočijaž ji pomagata vstati. Cesarica si popravlja lase, ki so se ji usuli po tilniku. Grofica Sztaray, ki je mislila, da je napadalec cesarico le surovo udaril v prsi, sprašuje:

»Se je vašemu veličanstvu kaj pripetilo?« Tudi neki Anglež priteče in pozveduje, kaj se je pravzaprav zgodilo.

»Nič, nič, hvala, saj ni nič.« Hotelski vratar priteče preko ceste in nagovarja dami, naj se vrneta v hotel.

»Saj ste vsa blede!«

»Da, pač, prestrašila sem se.« Popravila si je še obleko in vprašala spremljevalko: »Kaj pa je hotel ta mož?«

»Vratar?«

»Ne oni, strašni človek.«

»Ne vem, veličantsvo. Kazal je, da nekaj namerava. Ali ničesar ne čutite?«

»Ne, nič!«

Kot da se res ni nič zgodilo, se odpravi proti parniku. Že po par korakih spreleti cesaričin obraz smrtna bledeca.

Že sta se cesarica in njena spremljevalka bližali mostiču za na parnik, ko je Elizabeto obšla slabost, da se je naslonila na grofico.

»Zdaj sem vsa blede, kaj ne?«

»Da, zelo; vas kje boli, veličanstvo?«

»Mislim, da v prsih.«

V tem hipu je pridrvel čez nabrežje k parniku hotelski vratar. »Zločinca so že

zgrabili,« je vpil od daleč.

Elizabeta je s prožnim korakom stopila čez mostič na krov, toda komaj se je ustavila, je zaprosila: »Dajte mi brž roko, slabost...« in se je zgrudila na tla.

»Vode, vode! Zdravnik!« vpije vse vprek. Grofica Sztaray ji omoči obraz z vodo, cesarica odpre oči, a te so že strmele v smrt...

Strežniki, ki niso vedeli, da je nezvestna dama avstrijska cesarica, so jo prenesli na zgornji krov. Sladkor, namočen v alkoholu, jo je za hip spet spravil k zavesti. Odprla je oči in skušala sesti.

»Je bolje, veličanstvo?«

»Da, hvala.«

Zdaj se cesarica zbudi kot iz sna in se usede na klop. Rdečica se ji vrne v blede lica. Vsa nekdanja milina ji spreleti oči.

»Kaj pa se vendar godi?« povpraša strežmečo okolico.

Dvorna dama pojasnjuje: »Slabost vas je prišla. Zdaj je že minilo.«

Da; minilo je, a za vedno. Cesarica ni več odgovorila. Povesila je glavo in zasnula za vedno — na parniku sredi jezera.

Skozi gručo se prerine zdravnik in svetuje dvorni dami, naj nezvestno drgne ob srcu. Ko ji odpno obleko, se pokaže prav nad srcem majhen okrogel madež strjene krvi; prav majhen curek, kot solza iz srca; iz srca, ki ga je ostra pila prebodla skozi in skozi.

(Dalje)

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Zbornik „Svobodne Slovenije“ za l. 1959

Tednik Svobodna Slovenija, ki izhaja v Buenos Airesu kot glasilo begunske skupine, ki vidi v dr. Mihi Kreku svojega politično-idejnega predstavnika, je izdal tudi za letošnje leto obsežen zbornik z raznovrstnim gradivom, od političnih člankov do poezije. Knjiga šteje skoro 300 strani koledarske oblike in je tudi obilno ilustrirana. Zbornik so uredili Miloš Stare, Joško Krošelj, Janko Hafner, Pavle Fajdiga in Slavimir Batagelj.

To je vsakoletna reprezentativna publikacija omenjene skupine in je izšla letos že enajstič. Kot dokaz življenjske sile slovenskih ljudi v svetu in ljubezni do slovenske kulture ima svoj pomen, zlasti ker prinaša obilo gradiva o Slovencih, ki so raztreseni po svetu. V miselnem oziroma idejnem pogledu pa vzbuja delo vtis precejšnje nejasnosti in celo zmedenosti. Se hujše pa je, da najdemo v njem čisto anahronistične poglede na današnjo slovensko stvarnost in da gredo pisci v zagovoru takih svojih stališč vse predaleč čez mejo, ki jo dovoljujejo poštenost in publicistični nramni zakonik. Toda o tem pozneje. Najprej si oglejmo prispevke, ki po svoji vrednosti zaslužijo, da jih omenimo kot prve.

Tak je predvsem daljši članek Jožeta Košička »Koroška — naša boleča rana«. V njem precej podrobno prikazuje, kako so potujčevali Koroško, in vzroke, zakaj smo to deželo izgubili po prvi svetovni vojni. Zanimivo popisuje tudi delo in smrt nadporočnika Malgaja v bojih za Koroško. »Malgaj je eden tistih naših ljudi, ki ne smejo iti v pozabo. Njegovo ime mora biti za slehernega Slovenca simbol narodne zavesti in pripravljenosti za žrtve, kadar gre za brambo narodnih koristi«, piše Košiček.

Med najzanimivejšimi prispevki je dnevnik polarnega raziskovalca Dinka Bertoneclja: V južni polarni noči. Slovenski planinec oziroma »andovec« in »himalajevac« Bertoneclj, ki se je z argentinsko odpravo udeležil raziskovanja Antarktike v mednarodnem geo-fizikalnem letu, popisuje svoje doživljanje na večnem ledu okrog južnega tečaja.

Obširna razprava o Kreku in Sušteršiču, katero je napisal I.D., je važna za zgodovinarja, a se zdi

napisana nekoliko pristransko, ker pri Kreku vse opravičuje, pri Sušteršiču pa išče celo v zaslužnih dejanjih le hinavske namene. Alojzij Geržinič piše o slavistu Nahtigalu, dr. Ignacij Lenček pa o dr. Francu Ksav. Lukmanu ob njuni smrti. Izredno zanimiv je tudi sestavek R. P.: Borba za Maribor in severno mejo 1918, iz katerega vzemo za čudno vlogo socialističnih sindikatov slovenskega delavstva, ki so se postavili na stran mariborskega nemštva, ker jih je mikala avstrijska »socialistična« republika.

Malo je v zborniku narodopisnega gradiva že z ozirom na to, da odseva razmere izseljencev, ki so raztreseni po vsej ameriški celini. Najpomembnejša izjema je izčrpan članek Antona Ranta Ognjena zemlja, ki je že kar majhna monografija.

Politični članki se hranijo iz idejnega humusa predvojne Slovenske ljudske stranke in iz njih je mogoče dobiti le zelo blede predstavo o tem, kakšen je politični program Krekove begunske skupine v konkretnih stvareh. Iz Krekovega članka Prva nujnost sedanjosti je razvidno, da zagovarja Atlantsko zvezo, združitev vsega protikomunističnega sveta v odporu proti komunizmu, ki ga navdaja s strahom in pesimizmom (n. pr.: »Komunizem pritiska in napreduje s tako silovito naglico, da bo — če bo nezadržan — v nekaj letih (!) ostal le še kak otočič svobodnega življenja«). Egipt vidi že v »gospodarski in vojaški odvisnosti od Moskve«, »Afriško - azijski ljudski solidarnostni svet« imajo od leta 1957 v rokah komunisti, »načina rešitve iz sedanje usodne zagate pa še ni videti«, razen morda v »enotni fronti svobodoljubnih in miroljubnih ljudi«. Slovenska politična emigracija pod vodstvom dr. M. Kreka pa »bo izpopolnjevala svoje narodno poslanstvo s tem, da bo na prvem mestu in pred vsem delala za složen nastop in zedinjenje vseh protikomunističnih sil, ki morejo pomagati, da bi narod in domovina dobila demokratične ustanove, socialne in politične svoboščine«. Nikjer besede o konkretnih slovenskih problemih in kako si ta skupina zamišlja slovensko bodočnost. To lahko sklepamo le po fotografiji, ki kaže dr. M. Kreka na obisku pri Aleksandru Karadžordževiću in Mariji Piji Savojski.

Leposlovje je tradicionalno »domačijsko« ali obdeluje v črno-belem slikanju motive iz zadnje vojne. Najboljše so pesmi, ki so jih prispevali Vladimir Kos, Hotimir, Stanko Janežič, Slavko Srebrnič in (za mladino) Mirko Kunčič.

Kakšen nestrpni duh pa navdihuje nekatere so-delavce zbornika in kakšne publicistične nepošteno-

sti so zmožni, dokazuje sestavek Zdravka Novaka: Knjižne založbe slovenskih narodnih manjšin, kjer proglašajo Novi list mirne duše za »filokomunističen list, ki odločno drži z režimom v Jugoslaviji, napada pa samo krščanske stranke«; Galeb je »titovsko komunistični list za mladino«, nekdanji reviji Sidro in Tokovi pa »zmes filokomunističnih, nemoralnih in dobrih spisov«. Kako jih pozna, pa dokazuje že samo dejstvo, da poroča, kako je izšla bajke samo ena številka Sidra. Ljudje, ki ne poznajo najpomembnejših književnih poskusov pri nas, tudi ne bi smeli biti tako nesramni, da bi o njih sodili. Tako pisanje pa tudi jasno dokazuje, da vendarle še niso izumrli totalitarci, o katerih smo pred kratkim pisali, narkar je skušal neki tukajšnji štirinajstdnevnik zanikati njihov obstoj.

KULTURNE VESTI

• Prejšnji teden je umrl v celovški bolnišnici koroški pisatelj Josef Friedrich Perkonig. Doma je bil iz Borovelj. Oče je bil Slovenec, mati pa nemško govoreča Avstrijka, a tudi njeni predniki so bili Slovenci. Pisatelj je znal slovensko in je prevedel v nemščino več del iz slovenske književnosti. Sam je napisal celo vrsto dobrih romanov. Star je bil 69 let. Bil je med najboljšimi avstrijskimi pripovedniki.

• Glasilo furlanskih avtonomistov Patrie dal Friul, pisano v furlanščini, izhaja s podnaslovom, ki pravi, da ga izdaja »Avtonomistično furlansko gibanje za obrambo furlanske keltske manjšine«. Ena zadnjih števil je prinesla tudi daljši članek, v katerem dokazuje, da so Furlani keltskega pokolenja in da se je tudi furlanščina kot latinsko narečje izoblikovala v izgovarjavi in naglasu pod neposrednim vplivom keltsčine, ki jo je govorilo ljudstvo v Furlaniji še v poznih rimskih časih.

• Ruska filmska igralka Tatjana Samojlova, ki je zaslovela s svojo igro v filmu: Kadar lete žerjavi, je morala v neko moskovsko bolnišnico, kjer bo dobila pneumotoraks. Zaradi tega so morali odložiti snemanje filma: Kaj je novega na vzhodu, ki bo rusko-francoska koprodukcija in v katerem naj bi simpatična Samojlova igrala glavno vlogo. Režiral bo Marcello Pagliero.

• Državna založba Slovenije je izdala v slovenskem prevodu roman Prezira Alberta Moravie. To je eden njegovih najlepših romanov in pripoveduje zgodbo o revnem pisatelju v Rimu, ki ga začne žena prezirati, ker meni, da ni tako sposoben kakor bogati filmski proizvajalec, za katerega dela, ker si pač ne zna pridobiti bogastva. Roman je prevedel Ciril Zlobec.

„FILM“

Že deveto leto izhaja v Ljubljani mesečnik Film. Te dni nam je prišla v roke zadnja, februarjska številka, ki napravlja prav prijeten vtis s svojo okusno, sodobno opremo in je tudi vsebinsko zanimiva.

Naj navedemo najpomembnejše članke: Milan Stante: Triglav-film snema »Dobri stari pianino«; Marija Marinčič-Majdak: Rade in Olivera Marković med filmom in gledališčem; Vladimir Pogačič, režiser filma »Sam«, govori o svojem novem filmu; Harry Belafonte, ki je »izumil« calypso; Marija Marinčič-Majdak: Dva nova domača filma (Gospa ministrica in Miss Stone); »Nagrada Suzanne Bianchetti in Pascale Petit«; »60 let ustvarjalnega dela« (Renéja Claire); izčrpana poročila o novih filmih v svetu, obilno ilustrirane novice iz domačih in tujih filmskih središč, n. pr. iz Hollywooda, Anglije, Francije, Sovjetske zveze itd.

Posebno zanimivo pa je poročilo o snemanju novega slovenskega filma Dobri, stari pianino, ne zaradi vsebine, ker se zdi, da se slovenski film še vedno ni izmotal iz vojnih tem in našel poti v sodobnost, kot pa zaradi novih obrazov, ki jih bo prikazal. Simpatična je zlasti mlada Vida Kuharjeva, le da so ji na žalost prisodili malo simpatično vlogo dekleta, ki spominja na jurakinjo sovjetskega filma: Enainštirideseti. Bojimo se, da bo pomnila ta stvaritev nov neuspeh in novo nepotrebno razočaranje za slovenski film. Sijajno pa se razvija hrvaški film (vključno z produkcijo Bosna-filmom) in najbolj prav zato, ker se je lotil izrazito sodobnih tem; s temi filmi žanje hrvaška filmska umetnost priznanja tudi že v tujini. Partizanske tematike naj bi se lotevali zdaj samo umetniki, ki so sposobni snov prikazati na visoki človeški in umetniški višini.

Po vsebini in bogastvu ilustracij je Film enakovreden tujim revijam in marsikatero celo prekaša. Za nekaterimi zaostaja le po kvaliteti tiska.

Roman pisatelja

O malokaterem pisatelju bi lahko rekli, da se skozi večino njegovih del pretaka njegovo lastno življenje in v njih zrcali borba s samim seboj in z nasprotujočim okoljem.

Eden takih redkih je angleški romanopisec W. Somerset Maugham. Pred kratkim je obhajal 85-letnico rojstva in obenem neprestanih borba, a tudi uspehov. Njegovih 24 romanov, 26 komedij, nad 100 povesti izpričuje Maughamovo neizčrpno delavnost, saj si je upal do dvajset ur na dan zaporedoma pisati.

Žalostna otroška leta je živel kot sin angleškega diplomatskega uradnika in matere Nemke. Umrli mu je za jetiko, ko je bil komaj osem let star. Kmalu nato še oče. Bolehnega dečka se je umislil stric, protestantski pastor, mož gospodovne narave. Po vsej sili je zahteval, naj si deček izbere duhovski poklic. Mali, bolehní Viljem je iz mrzlega župnišča hodil v šolo, kjer so ga sošolci vrnem zbadali zaradi jecljanja. Povrhu mu je še zdravnik naravnost povedal, da ne bo zaradi jetike učakal niti dvajset let.

Po dolgih bojih je utekel od strica in se je z lastnim delom preživljal, da je postal zdravnik. Kar čudovito je, kje je še našel časa, da je s štirinajsetim letom napisal knjigo Liza Lambeth. Sicer sprva ni našel založnika, toda »zlezel sem v pisanje kot raca v vodo«, je dejal. Pisanje je Maughamu postala življenjska potreba.

Odšel je v Spanijo; tam je v revni madridski sobici pisal knjigo Zemlja device Benedette, ki mu je prinesla slavo. Bolezen ga je pa tako razjedala, da je moral na Škotsko iskat zdravja. Hujša kot telesna je bila pisateljska mrzlica. Napisal je obširen roman Mrs. Craddock, kateremu je kot odrskemu delu burno ploskalo vse londonsko občinstvo. Pisatelj je postal na mah slaven in bogat. V romanu Of Human bondage je naslikal svojo težko mladost.

Pot ga je sedaj zanesla v Indijo, na Kitajsko in na pacifično otočje. V delavca preoblečen je doživljal vso rusko revolucijo. Tedaj se ga je bolezen tako lotila, da je moral domov v zdravilišče. Med boleznijo je njegova domišljija bujno delovala. Tajnici je s postelje narekoval celo vrsto novel. Rastla sta njegova slava in bogastvo, toda njega je spet vleklo v svet preko južne Evrope in Indije na Malajsko in kitajske gore, kjer je živel kot domačin med domačini. V odmorih neprestanega popotovanja je brez prenehanja pisal. Ameriški in angleški založniki so se kar trgli za njegova dela. Po pet tisoč funtov so mu plačevali za novelo. »Verjemite mi, da ne pišem zaradi denarja«, je izjavil. »Delam za skupnost. V plačilo mi je le zavest, da sem komu olepšal življenje s sanjami.«

Zdaj zbira svoje misli v posebni knjigi, ki naj bi bila njegovo zadnje delo. Toda pri tako vulkanicnem značaju je malo verjetno, da bi bil to res njegov poslednji spis.

GOSPODARSTVO

MESANEC ALI KOMPOST

V navodilih za sajenje cvetlic v lonce ali na prosto in za zasajanje mladih dreves strokovnjaki vselej priporočajo uporabo mešanca ali komposta. Toda mešanec ni priporočljiv samo za cvetice in mlada drevesa, temveč je tudi izboren pripomoček za pomlajevanje senožeti in zlasti tistih, ki imajo tenko, plitvo plast zemlje. V naprednih deželah ni nobenega kmetijskega obrata, kjer bi ne pripravljali mešanca, saj ga ni nikdar dovolj ne v vrtnarstvu ne v sadjarstvu.

Mešanec je predvsem važen v malih kmetijskih obratih, kjer ni živine in zato tudi ne hlevskega gnoja. Takih kmetij je v naših krajih mnogo, posebno v mestih in njih neposredni bližini. Koliko je n. pr. manjših in večjih vrtov v tržaški občini, ki nimajo hlevskega gnoja in si ga lastniki vrtov tudi ne morejo nabaviti. S samimi umetnimi gnojili pa ni mogoče dolgo vrtnariti, ker zemlja kmalu postane prepusta in ne rodi, čeprav vsebuje dovolj rudninskih redilnih snovi, to je dušika, fosforove kisline in kalija. Zemlja namreč potrebuje tudi gnojila rastlinskega izvora, ker se le na ta način v zemlji razvije obilica prepo- trebnih drobnoživk (bakterij), spreminja- jočih rudninske snovi v oblike, ki jih než- ne rastlinske koreninice morejo vsrkati. V umetnih gnojilih pa teh drobnoživk ni. Kdor si zato ne more nabaviti hlevskega gnoja, mora poskrbeti za dober kompost.

O mešancu lahko rečemo, da je dober, če vemo, iz česa je sestavljen, in če smo z njim pravilno ravnali. Za kompost ni namreč mogoče navesti nobene kemične formu- le, ker si nista niti dva popolnoma enaka. Na splošno pa lahko rečemo, da mešanec zavzema mesto nekje v sredi med zelo ro- dovitno zemljo in hlevskim gnojem.

Kako pripravimo kompost?

Kompost si lahko pripravi vsak kmetova- lec in vsak vrtnar, tudi tisti, ki ima komaj nekaj desetnih kvadratnih metrov vrta. Do- ločiti je potrebno primeren prostor, kamor lahko odlagamo vse odpadke rastlinskega izvora, drevesni pepel in tudi navadne sme- ti, med katerimi pa naj ne bo stekla in plo- čevinastih predmetov. Tla naj bodo nepro- pustna, zato jih v večjih obratih betonira- jo, v manjših pa dobro septajo: zelo dobro služi tudi zbita ilovica. Na tleh se polago- ma nabira kup odpadkov, ki jih je mnogo v vsakem gospodarstvu in tudi gospodinj- stvu: vrtni plevel, listje, ostanki zelenjave iz kuhinje, pepel itd.

Če pa hočemo, da se te snovi spremenijo v dober kompost, jih moramo tu pa tam za- suti z nekoliko zemlje, in sicer ne s kakšno mrtvico, to je z zemljo iz globljih plasti, marveč z rodovitno zemljo iz vrhnih plasti, najboljše prav z vrha. V taki zemlji se nam- reč nahajajo drobnoživke (bakterije), ki povzročijo v kupu neko vrenje, zaradi če- sar rastlinska snov razpade v rodovitno prst. Zemlje naj bo toliko, kot je ostalih snovi na kupu.

Kdor more, polije kup mešanca z gnojni- co in s tem pospeši vrenje ter razpadanje rastlinske snovi. Drugi obogatijo mešanec

s kakšno pestjo umetnih gnojil, posebno su- perfosfata (perfosfato) ali Thomasove žlin- dre (scorie Thomas); najbolj pa pospešu- je razpadanje rastlinskih snovi apneni du- šik (calcionamide).

Zelo važno je, da kup vsaj vsaka dva me- seca popolnoma premešamo, in sicer naj- bolje z lopato.

Kdaj je mešanec dober in primeren za uporabo? Na vsak način šele takrat, ko je vsa rastlinska snov razpadla in se spojila z zemljo. To se lahko kmalu zgodi, če smo kupu primešali apnenega dušika ali ga po- livali z gnojnico, toda preteči mora naj- manj 6 mesecev. Če pa kupa nismo polivali z gnojnico in mu nismo primešali apne- ga dušika, traja razpadanje lahko tudi ce- lo leto in več. Kompost po enem letu na vsak način lahko uporabimo, a ne vsega. Pred uporabo ga moramo presejati in vse še nerazpadle dele vržemo zopet na kup; drobne, zemlji podobne pa uporabimo. Kompost potrebujemo v vrtnarstvu, cvetli- čarstvu, sadjarstvu in tudi za gnojenje se- nožeti. To je posebno važno za kraške pre- dele, kjer je plast zemlje tenka: z raztro- šenim mešancem obsujemo posamezne krm- ne rastlinice, ki potem mnogo bujnejše ra- stejo.

Kdor obdeluje zemljo in hoče, da mu bo- lje rodi, naj poskrbi, da bo imel izdaten kup mešanca ali komposta.

Sportni pregled

JESENICE — DRŽAVNI PRVAK V HOKEJU NA LEDU

Moštvo Jesenic je že tretje leto zaporedoma do- seglo najboljšo mesto na lestvici. Jesenice so go- tovo najboljšo jugoslovansko moštvo, saj so njegovi igralci letos zmagali vse tekme, kar je obenem za- sluga njihovega vaditelja Poljaka Wolkowskega. Tu- di Ljubljancani so dosegli dober uspeh in zasedli drugo mesto na lestvici. Sredi lestvice sta pa ob- tičali moštvi Partizana in Crvene zvezde, ki nedvom- no veliko obetata; saj so njuni igralci mladi in potrebujejo le dobrega vaditelja. Tašmajdan je le- tos zaigral še kar zadovoljivo; Zagreb pa, ki je do- bro začel, je slabo končal. Po mnenju strokovnja- kov je od igralcev najboljši Valentar, ki je član moštva z Jesenic.

Končno stanje na lestvici:

Jesenice	10	10	0	0	103:20	20
Ljubljana	10	5	3	2	64:35	13
Partizan	10	4	2	4	26:24	10
Crvena zvezda	10	3	1	6	22:58	7
Tašmajdan	10	2	2	6	33:42	6
Zagreb	10	2	0	8	21:88	4

SPORT PO SVETU

Plavanje — Najboljši plavalci iz Avstralije in ZDA so se pomerili na tekmah za avstralsko prvenstvo, ki so bile v Horbatu. Štirinajstletna Ilsa Konrads je s časom 10'11"4 postavila nov višek na razdaljah 880 y in 800 m in tako izboljšala svoj prejšnji vi- šek (10'11"8). Na istih tekmah je njen brat John dosegel pet zmag, in sicer vselej v prostem slogu. Kljub izrednim uspehom Avstranci se ne čutijo var- ne za nastop na olimpijskih igrah, ker trdijo, da imajo le malo takih plavalcev, kot so Ilsa in John Konrads, John Dewitt in Dawn Fraser.

Nogomet — V Veroni sta se pomerili mladinski enajstorici Italije in Avstrije. Zmagali so domači- ni z izidom 3:1.

HIBRIDNA KORUZA ZA POLENTO

Z ameriškimi križanimi ali hibridnimi sor- tami koruze dosežemo zelo bogate pridelke in zato se te vrste tudi tako hitro širijo. Za naše razmere pa imajo ameriške križan- ke eno slabo stran: na splošno niso pri- merne za človekovo prehrano. Polenta iz te moke je zelo pusta in malo tečna. Ame- riška križana ali hibridna koruza služi pred- vsem kot krma.

V Italiji pa je še mnogo predelov, kjer je polenta zelo važen del prehrane. Najboljšo polento dobimo iz sorte Marano Vicentino, ki ima drobno, okroglo zrno rumene bar- ve, a daje kljub temu precej velike pridel- ke.

Ni čudno, da so hoteli strokovnjaki — genetiki — ustvariti novo sorto, ki bi ohrani- la vse dobre strani domače sorte Marano in ki bi se istočasno tudi glede pridelka ko- likor toliko približala ameriškimi križan- kam. Poskusi so bili uspešni in tako je na- stala križana ali hibridna koruza Maliani. S to sorto so lansko leto napravili mnogo poskusov v vseh severnih italijanskih po- krajinah, kjer gojijo mnogo koruze. V mno- gih primerih so dosegli hektarske donose 60 do 70 stotov, dobrota zrnja ni pa prav nič zaostajala za domačo sorto Marano.

Križana koruza Maliani dozori v povpreč- no 110 dneh, je torej precej zgodnja ter jo marsikje lahko sejejo tudi po žitu. Zrnje se lahko proda, in po mnogo večji ceni, kot jo ima ostala koruza, ker je zelo dobra za polento. Seme stane okoli 220 lir za kg, a ga potrebujemo mnogo manj kot za ostale sorte.

Košarka — Madžarsko moštvo je v Budimpešti premagalo italijansko z izidom 80:61. Košarkarice Srbije (2 moštvi), Slovenije in Hrvaške so odigra- li. **Biathlon** — V Courmayeuru so se pomerili naj- boljši športniki te panoge. Naslov svetovnega prvaka je osvojil Rus Melanin, drugi je bil njegov ro- jak Sokolov. Tekmovalci so morali preteči razdaljo 20 km in med tekom streljati na 4 tarče, postav- ljene ob progi.

le tekme za prvenstvo v boju za »Pokal republik«. Na prvo mesto se je uvrstila Srbija I., ki je že tretjič zaporedoma osvojila ta naslov; na drugem mestu je bila Slovenija.

Smučanje — Tekme za svetovno študentovsko prvenstvo so bile letos v kraju Zell am See v Av- striji. Od moških so zmagali: Schebenigg v teku na 15 km; Müller v veleslalomu in smuku ter Gun- ther v slalomu (vsi trije so Nemci). Najboljše me- sto na lestvici za alpsko kombinacijo je zasedel Müller in na lestvici za nordijsko kombinacijo Mo- ser (Avstrija), ki je prvačil v skokih. V štafeti 4x8 km so bili uspešni Italijani. Jugoslovani so se iz- kazali v samostojnih skokih: 1. Omar, 2. Rojina, 3. Gorjanc. Od žensk so zmagale: 1. Italijanka Ve- ra Schenone v veleslalomu (zasedla je tudi prvo mesto v alpski kombinaciji), Nemka Wismath v slalomu in Avstrijka Mittermaier v smuku.

Zaključila so se srečanja na zadnjem velikem tekmovalnem letošnje sezone, to je za veliko med- narodno nagrado Chamonix. Zmagovalka Kandahar- ja Avstrijka Netzer je zasedla prvo mesto v smuku ter je prva na lestvici alpske kombinacije. V sla- lomu je doživela uspeh Italijanka Jerta Schir. Od moških sta se odlikovala Avstrijec Gramshammer (smuk) in Francoz Bonlieu (slalom), ki je prvi tu- di na lestvici za alpsko kombinacijo.

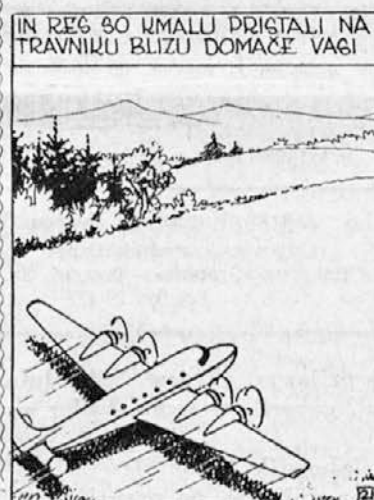
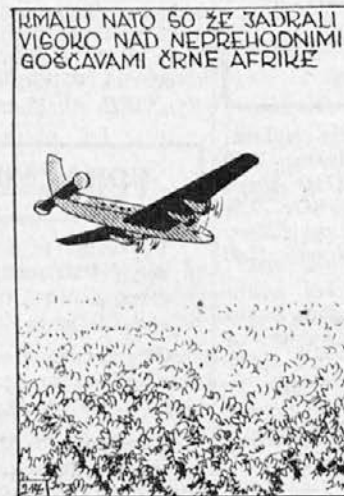
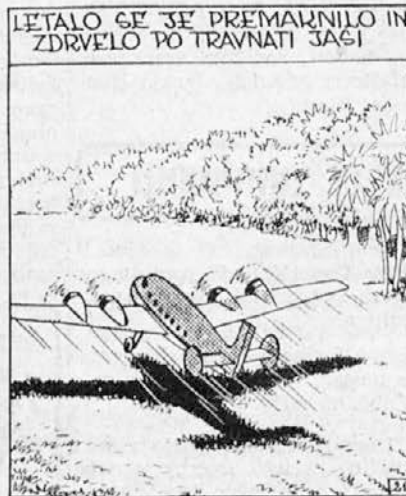
Kolesarstvo — Na dirki Genova - Nizza je zma- gal Francoz Groussard; tudi ostala najboljša me- sta so zasedli Francozi.

Nemec Löffler je zmagal na mednarodni kole- sarski dirki »Po Egiptu«.

Namizni tenis — V Ljubljani so se zaključila srečanja na turnirju jugoslovanskih najboljših igral- cev. Razvrstitev je naslednja: 1. Hrbud, 2. Vogrinec in 3. Marković II. Turnir so priredili, da bi zvezni kapetan Weiller mogel določiti petorico igralcev, ki bo odpotovala v Dortmund na tekme za svetovno prvenstvo.

19

Za
naše
animacije
v
srcu
Afrike

V DACHAUSKIH BLOKIH

E. Z.

54

Pozneje pa sem se prepričal, da je precej brihten in celo zvit, a brez hudobije. Iz hogvekakšnega razloga se je delal omejenega. Nikoli ga nisem vprašal po njegovih razmerah, vendar mi je potem, ko je dobil zaupanje vame, večkrat pripovedoval o svojem domu in družini. Bil je preprost človek in v taborišče je prišel zaradi sabotaže. Imel je črn trikotnik pod številko, a bil je najpridnejši med nami. Nekam mehanično je zabodal lopato v zemljo in premišljeval svoje stvari, zlasti ker se zaradi neznanja jezikov ni mogel udeleževati naših debat. Kadar pa ga je kdo nagovoril v nemščini, se je prijazno in dobrodušno nasmejal ter odgovoril v svoji skoro nerazumljivi saščini, povrh pa je imel še celo tihi glas, kot da govori le samo zase. In res je včasih govoril sam s seboj. Tedaj smo se napravili, kot da ne slišimo.

Med nami tujei se je čutil nekam izgubljenega, zlasti ker tudi intelektualno ni spadal med nas, in tako je bil skoro otroško hvaležen za vsako prijazno besedo. Bil pa je v mnogih stvareh

zelo praktičen in nam je rad šel na roko, kjer je bilo treba. Malokateri med nami se je bolj veselil bližnjega poraza nacističnih vojsk kot on.

Holandci so bili med drugim zastopani z dolgim suhim plavalasim študentom. Če se ne motim, je študiral pred vojno geologijo. V spominu mi je ostala zlasti njegova odločnost, da se bo šel po koncu vojne v Evropi bojevat v Indonezijo proti Japoncem in da pomaga zagotoviti to kolenijo Holandiji. Nekateri Slovenci so se močno sprijateljili z njim. Med Holandci in Slovenci je sploh vladala čudna nagona naklonjenost in mislim, da ni bilo dveh drugih narodnosti v dachauskem Babilonu, ki bi se bili tako privlačevali. Tudi z Norvežani nas je vezalo neko tajno sorodstvo značaja, medtem ko smo najteže našli stik s Francozi ki smo jih imeli, delno tudi po krivici, za egoiste, a so nam bili tudi po značaju zelo nasprotni. Bili so zgovorni, v splošnem malo odporni in so se nam zdeli neresni. V taborišču jih je bilo veliko, toda v našo komando je le redkokdaj kateri zašel.

Rad se spominjam tudi prijaznega in debelušnega poljskega duhovnika, ki je ljubil samoto in si je navadno izbral kako tako delo, da je bil sam, pri čemer mu je šel Močala močno na roko. »Specializirala« se je za napravljanje komposta in sam kopal v najbolj oddaljenem kotu Wildparka globoke jame ter zakopaval

TEDENSKI KOLEDARČEK

1. marca, nedelja: 3. postna, Albin
2. marca, ponedeljek: Lucija
3. marca, torek: Kunigunda
4. marca, sredo: Kazimir
5. marca, četrtek: Hadrijan
6. marca, petek: Danica
7. marca, sobota: Tomaž Akvinski

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 25. februarja si dobil oz. dal za:

ameriški dolar	620—622 lir
avstrijski šiling	23,75—24,25 lir
100 dinarjev	73—77 lir
100 francoskih frankov	122—125 lir
funt šterling	1725—1750 lir
nemško marko	148,75—149,75 lir
švicarski frank	143,50—145 lir

RADIO TRST A

Nedelja, 1. marca, ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 10.00 Prenos sv. maše iz stolnice Sv. Justa; 12.00 Vera in naš čas; 15.40 Slovenski zbori; 17.00 »Uporni pelikan«, igra v 2 dej. Igrajo člani RO; 21.00 Pesniki in njih stvaritve: »Taras Hrihorovič Sevčenko«; 22.10 Mussorgsky: Slike z razstave; 22.40 Slovenski oktet.

Ponedeljek, 2. marca, ob: 12.55 Barnabas bakos in njegov ciganski orkester; 18.00 Radijska univerza: Tone Penko: Iz življenja tujih ptičev: »Liro-repec«; 19.00 Pisani balončki, radijski tednik za najmlajše; 20.30 Stanislaw Moniuszko: »Halka«, opera v 4 dej. Orkester in zbor Poznanske filharmonije vodi Walerian Bierajew. V drugem odmoru, ob 21.50: »Mala literarna oddaja«.

Torek, 3. marca, ob: 18.00 Z začarane police: Ivanka Cegnar: »Zakaj rastejo vetrnice ob gozdu«; 21.00 Postno predavanje — Viljem Zerjal: »Kesanje, pogoj za spravo z Bogom«; 21.40 Samospevi Krešimira Baranoviča; 22.00 Obletnica tedna: Boris Mihalič: »Zaželena Mandžurija«; 22.15 Simfonični koncert orkestra Tržaške filharmonije. Cherubini: Anacreon, uvertura; Beethoven: Koncert št. 4 v G-Duru za klavir in ork., op. 58.

Sreda, 4. marca, ob: 18.00 Radijska univerza — Luigi Volpicelli: Poklicna usmeritev: »Delavne sposobnosti in nagnjenja«; 19.00 Zdravstvena oddaja; 20.30 Slovenske instrumentalne zasedbe; 21.00 »Ha-

sanaginic«, žaloigra v 5 dej. (Milan Ogrizovič - Anton Funtek). Igrajo člani RO.

Četrtek, 5. marca, ob: 18.00 Z začarane police — Zora Kafol: »Zakleti kraljevič«; 19.00 Sola in vzgoja — Ivan Teuerschuh: »Zakasneli poklici«; 21.00 Postno predavanje — Lojze Skerl: »Zakrament božjega usmiljenja: Sveta pokora«; 21.30 »Potovanje na Mesec«, rad. zgodba. (Ch. Chilton - M. Javornik). Igrajo člani RO; 22.35 Ivan Matetič Ronjgov: Roženice.

Petek, 6. marca, ob: 18.00 Radijska univerza — Ivan Artač: Življenje starih Egipčanov: »Ob večeru življenja«; 18.40 Vokalni kvartet iz Ljubljane; 19.00 Širimo obzorja — Tržaški gradovi: Sveti Just, napisal D. Stoka; 21.00 Umetnost in prireditve v Trstu; 22.00 Poslednji dnevi slovenskih književnikov: Dragotin Kette.

Sobota, 7. marca, ob: 12.55 Boccherini: Koncert v B-Duru za čelo in orkester; 16.00 Novelist tedna; 16.20 Veseli dolinski trio; 18.00 Oddaja za najmlajše — Radislav Rudan - Saša Martelanc: Bilo je nekoč... Zena povodnega moža. Igrajo člani RO; 19.00 Sestanek s poslušalkami; 20.40 Zbor Emil Adamič; 21.00 »Sovražnik žensk«, radijska veseloigra. (Roderick Wilkinson - Boris Mihalič). Igrajo člani RO; 22.25 Ruski narodni plesi.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Vprašanje št. 520: Sem begunec iz bivše cone B in sedaj italijanski državljani. V bivši coni imam posestvo s hišo, ki bi ga rad prodal jugoslovanski državi. Ali je to izvedljivo?

Odgovor: Če imate vse listine v redu, lahko prodate tudi državi, a se morate prej dogovoriti s pristojnim Okrajnim ljudskim odborom (OLO).

Vprašanje št. 521: Imam na prostem precej hortenzij, ki vsako leto obilno cvetejo. Čeprav so iste sorte, imajo nekatere hortenzije cvete lepe modre barve, druge pa bledorožnate. Kako naj si to razlagam? Ali vpliva na to tudi gnojenje?

Odgovor: Hortenzije najbolje uspevajo v kisli zemlji, da cveti postanejo modri, mora zemlja vsebovati precej aluminija. Očitno je, da vaše hortenzije rastejo v različno sestavljeni zemlji. Kjer so cveti z modro barvo, mora biti v zemlji tudi nekoliko ilovice. Umetna gnojila imajo velik vpliv na barvo hortenzij, kar se pozna zlasti pri tistih, ki rastejo v loncih, kajti kemične snovi v umetnih gnojilih vežejo nase aluminij, tako da lahko dobijo rožnato barvo tudi tiste hortenzije, ki so prej imele moder cvet.

Za naše zdravje**HULA HOOP IN POSLEDICE**

Vsak dan lahko vidimo, kako mladi in celo starejši ljudje kupujejo pisane obroče, imenovane hula hoop, katerih domovina je v daljni Polineziji. Nova igra se je razpasla kot nalezljiva bolezen. Milijoni otrok po svetu danes vrtilo svoj hula hoop okrog vratu, bokov, rok in nog. Lahko bi rekli, da je to vrtenje zanimiva in prikupna telovadba. Toda vsakdo ve, da s telovadbo ne smemo pretiravati. Nova igra zahteva veliko truda in gibanja, ki ga v vsakdanjem življenju nismo vajeni opravljati. To pa ima dobro in slabo stran. Dobra je v tem, da s kroženjem povzročimo delovanje mišic, ki jih drugače malo ali nič ne uporabljamo. Slabo pa ravnamo, če si prizadevamo doseči čimvečje število obratov. Zaradi takega početja so lahko prizadeti sklepi, mišice, srce, krvni obtok, jetra, črevesje, ledvice, živčni sistem in posebno hrbtenica, ki utegne izgubiti prožnost in otrdeti. Kadar je eden od naštetih organov šibak, bolan ali komaj ozdravljen, ni nič čudnega, če se po daljši telovadbi s kolobarjem bolezen poslabša ali ponovi. Zato moramo igro z obročem odločno prepovedati priletnim in bolnim na srcu, pljučih, ledvicah in želodcu, oziroma vsem tistim, ki jim škoduje napor. Če porabimo vsak dan deset minut za kroženje s hula hoopom, je za zdravo osebo to čisto dovolj. Telovadba z obročem je primerna za ženske, ki se jim nabira preobila tolsča, in za osebe, ki med delom mnogo sedijo.

KROZEK SLOVENSKE IZOBRAZENCEV V TRSTU vabi na sestanek, ki bo v petek, 13. marca, ob 20.30 v Trstu, ul. Commerciale 5/I. Na sporedu je predavanje prof. P. Merkuja: **O NOVEJSIH IZSLEDKIH SLOVENSKE GLASBENE ZGODOVINE**

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE V TRSTU V nedeljo, 1. marca, ob 16.30 na Opčinah

Marija Holkova

»PEPELKA«

pravljica igra s petjem v štirih slikah

Izdaja Konzorcij Novega lista

Odgovorni urednik Drago Legiša

Tiska tiskarna »Graphis« - Trst, ul. Sv. Frančiška 20
Telefon 29-477

vanje po bogvekakšnem sistemu sveže in nagnito rastlinje. Blizu jam oziroma kupov zemlje, ki jih je nakopičil nad jamami, si je zgradil celo šotor iz vej in zemlje in v dežju se je vedno zatekel vanj. Niti v najhujšem naliu ni prišel vedrit med nas v čolnarno. Kadar smo se potem v dežju odpravljali v taborišče, je bilo treba njega vedno posebej klicati. Nekoč je celo zaspal v svojem šotoru in ker v prvem hipu in nihče uganil, kdo manjka, je nastalo veliko vznemirjenje. Končno se je Močala le spomnil nanj in ga poslal iskat. Ker sta bila rojaka in ker je bil Močala kot veren Poljak sploh zelo dober z duhovniki, stvar ni imela hudih posledic. Močala je znal potolažiti celo SS-ovskega Obersturmbahnführerja, ki je bil odgovoren za red in disciplino na plantazi.

Kljub svojemu samotarstvu pa je bil tisti duhovnik ljubezniv človek in včasih, kadar je nanj prišlo, da je moral prijeti tudi za kakšno drugo delo, n. pr. ko je bilo treba očistiti zelenjadne nasade plevela, je tudi kakšno znil v družbi. Toda če je le mogel, je zaostal za drugimi, da je bil spet sam, ali pa je prenesel svojo pručico, na kateri je sedel pri plevelu, nekoliko stran in si izbral posebno progo plevela, tako da je mogel v miru premišljevati ali se vdajati svojim sanjarijam, ki niso mogle biti vedno žalostne, ker sem ga pogosto videl, da se je smehljaj. Pred okrutnostjo življenja se je umikal v svoje privide. Bil je nekoliko skrivnostna pojava, a ko smo se ga navadili, se za njegovo čudaštvo nismo več zmenili. Cenili smo ga kot pohlevnega, nedolžnega človeka, in po prej opisnem dogodku se je vedno našel kdo, ki ga je pravočasno poklical, kadar je Močala zapiskal in smo se morali zbirati v vrsto za odhod.

Z nami je delal tudi prijazen, okrogel češki duhovnik, ki se je vedno vladno smehljaj, govoril pa samo, kadar ga je kdo kaj vprašal.

Vse drugačen je bil duhovnik Franc Hrastelj. S Škerlakom, ki je bil fizik in asistent na univerzi, po prepričanju pa marksist z nihilistično židico, sta vodila neskončne debate o tem, če moderna fizika dopušča božji izvor vsega ali ne, in te debate so bile nadvse zanimive. Tudi drugi smo se jih radi udeleževali. Pri tem sta se bojevitost spopadla in tudi duhovito zbadala, da smo se mnogokrat od srca nasmejali, vendar nista nikoli postala žaljiva drug do drugega. Oba sta bila v bistvu ljubezniva in dobra človeka, čeprav je zlasti Škerlak svojo resnično srčno dobroto in človeško taktnost skrival za navideznim cinizmom, ki ga je kazal včasih z ne ravno salonskimi izrazi. V njem je bilo nekaj izredno vitalnega in skoro lahkomišelnega drznega in tipično panonskega. Doma je bil namreč iz Prekmurja, kar je izdajala tudi njegova široka, počasna govorica, ki je vzbujala vtis, kot da se vedno rahlo norčuje. A tudi Hrastelj je bil globoko optimistična narava, čeprav je bil kot gospodarstvenik in politično izkušen človek tudi velik realist. Bil je prvi, ki je izrazil mnenje, da bo Jugoslavija po vojni le težko dobila Trst in Koroško, kar se nam je zdelo tedaj zlasti glede Koroške pretirano pesimistično. Pač pa je zaradi tega, ker so ga Nemci že kmalu po zasedbi Maribora poslali v Dachau, precej naporno presojal notranji razvoj v Sloveniji po letu 1941 in je še vedno verjel, da se po vojni notranjepolitična ureditev v Sloveniji ne bo bistveno izpremenila, ali bolje rečeno, verjel je, da bo zavladal v njej zahodnoevropski tip politične demokracije. Tega svojega prepričanja tudi ni skrival ne v debatah in ne v razgovorih s prijatelji.

(Dalje)